

*Світлана ЗУБ,
аспірант кафедри міжнародних студій
та суспільних комунікацій,
співробітник НН Інституту євроінтеграційних досліджень
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

УКРАЇНА–ВИШЕГРАД: НОВИЙ ФОРМАТ ВІДНОСИН

У статті розкрито особливості партнерства між Україною та Вишеградською групою на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин. Обґрунтовано потребу переосмислення функцій Вишеграду та проаналізовано основні інструменти розвитку взаємовигідних відносин у форматі Україна–«Вишеград+». Розглянуто можливість використання Україною євроінтеграційного досвіду країн Вишеградської четвірки. Наведено висновки та рекомендації країн Вишеградської групи та України щодо вироблення взаємовигідного формату співпраці.

Ключові слова: Україна, Вишеградська група, євроінтеграція, регіональна співпраця, формат Україна–«Вишеград+».

В статье раскрыты особенности партнерства между Украиной и Вышеградской группой на современном этапе развития международных отношений. Обоснована необходимость переосмысления функций Вышеграда и проанализированы основные инструменты развития взаимовыгодных отношений в формате Украина–«Вышеград+». Рассмотрена возможность использования Украиной евроинтеграционного опыта стран Вышеградской четверки. Приведены выводы и рекомендации стран Вышеградской группы и Украины по выработке взаимовыгодного формата сотрудничества.

Ключевые слова: Украина, Вышеградская группа, евроинтеграция, региональное сотрудничество, формат Украина–«Вышеград+».

The article deals with the features of a partnership between Ukraine and the Visegrad Group in the current development of international relations. Substantiates the need to reconsider functions of the Visegrad and analyzes the main development instruments of mutually beneficial relations in the format Ukraine–“Visegrad+”. Author has examined the opportunity of the Visegrad Four Eurointegration experience using for Ukraine. Also, the article shows conclusions and recommendations of the Visegrad Group and Ukraine on developing mutually beneficial forms of cooperation.

Keywords: *Ukraine, Visegrad Group, European integration, regional cooperation, Ukraine–“Visegrad+” format.*

Відносини з країнами Вишеградської четвірки (В4) для України завжди мали фундаментальне значення. По-перше, три з чотирьох країн Вишеградського об'єднання є сусідніми для України державами, з якими вона мала історично дружні відносини [1]. А, по-друге, всі чотири країни стали прикладом успішного набуття членства в ЄС, а відтак підтримка та авторитет об'єднання для просування євроінтеграційних прагнень України перетворилися на цінне джерело запозичення корисного досвіду.

Подальша співпраця між Україною та державами В4 є важливим чинником, який сприятиме успішній реалізації одного з основних пріоритетів зовнішньої політики України – курсу на європейську інтеграцію. У середньостроковій перспективі відносини між Україною та державами Вишеградської четвірки все більше набувають економічного характеру (з огляду на близьке географічне розташування) та сприяють налагодженню бізнес-зв'язків. Однак взаємодія із центральноевропейськими країнами може набути нової якості після розв'язання чи принаймні пом'якшення етнічних, історико-культурних конфліктів, що виникли між суспільствами [6, с. 4]. За цих умов міжлюдські контакти, традиційно розвинені у цьому регіоні, в подальшому сприятимуть реалізації спільних гуманітарних проєктів, формуванню атмосфери т.зв. центральноевропейського духу, переосмисленню функ-

цій Вишеграду та визначенню основних інструментів розвитку взаємовигідних відносин у форматі Україна-«Вишеград+».

Специфіка діяльності та перспективи розвитку Вишеградської четвірки неодноразово були предметом наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Доволі часто зазначена тема обговорюється на міжнародних форумах, що сприяє не тільки теоретичному осмисленню ролі центрально-європейських країн у сучасній системі міжнародних відносин, а й має важливе практичне значення для впровадження регіональних інтеграційних проєктів, демократизації суспільних процесів та засвоєння механізмів реалізації національних інтересів в умовах глобалізації. Діяльність країн Вишеградської групи відображається в науково-теоретичних напрацюваннях багатьох дослідників, а саме: П. Вагнера, Є. Кіш, І. Артьомова, А. Кудряченка, М. Лендбел, Я. Логінова, Г. Месежнікова, С. Мітряєвої, Т. Стражая, В. Пулішової та ін. [7].

Водночас поза увагою вчених залишилося питання про перспективи розвитку країн В4 у зв'язку з новими геополітичними викликами. Власне переосмислення функцій Вишеградської четвірки та виявлення найсприятливіших механізмів співпраці з Україною і є метою запропонованого дослідження.

Процес економічної інтеграції та політичної асоціації України з Європейським Союзом неможливий без надійної підтримки з боку наших європейських друзів і справжніх адвокатів України всередині ЄС, якими без перебільшення є країни В4. Тим більше, що така інтеграція має будуватися саме на посиленні регіонального складника співробітництва [8]. Лише в такий спосіб, використовуючи євроінтеграційний досвід Угорщини, Польщі, Чехії та Словаччини, отримуючи експертну, дорадчу та технічну допомогу цих держав, ми матимемо можливість впевнено споглядати європейське майбутнє України.

Значний потенціал має також секторальна інтеграція з країнами Вишеградської групи, особливо в таких важливих напрямках, як судова реформа та реформа правоохоронних

органів; наближення до галузевих політик ЄС; розвиток регіональних енергоринків; заходи з енергозбереження; розширення контактів між людьми [6, с. 114].

У руслі політики Східного виміру ЄС, яка була запропонована Польщею у 2003 році, Вишеградською групою був запроваджений формат «В4+», який полягає у запрошенні представників України на робочі засідання «четвірки», зустрічі прем'єр-міністрів центральноєвропейських країн. У другій половині 2000-х років, окрім визначення як пріоритету підписання асоціації між Європейським Союзом та східноєвропейськими країнами, об'єднання надавало допомогу у реалізації Плану Україна – ЄС, розробці ідеї створення зони вільної торгівлі.

Водночас упродовж останніх років ініціативи країн В-4 вже стали об'єктом уваги європейських «важковаговиків» та наднаціональних інститутів, зокрема беручи до уваги їх прагнення поєднати євроатлантичні та європейські інтереси в умовах латентного геоекономічного та політичного конфлікту, що сформувався між США та Європою [4].

За час співробітництва у форматі «Вишеград плюс» держави Вишеградської групи зробили чималий внесок у справу успішності просування східноєвропейських країн євроінтеграційним курсом. Слід нагадати, що наприкінці 2012 – на початку 2013 рр. країни Вишеграду в офіційних заявах закликали Європейську Комісію та Європейську службу зовнішніх дій включити у «Дорожню карту» Східного партнерства, яка готувалася до Вільнюського форуму, таке середньострокове завдання, як інтеграція найбільш успішних східноєвропейських партнерів у внутрішній європейський ринок і створення спільної економічної зони, передбачивши для реалізації відповідні інструменти та ресурси.

Найважливіші пріоритети у співробітництві нашої держави в рамках формату «Вишеград плюс» [6, с. 119]:

1) просування спільних довгострокових інтересів щодо укладання взаємовигідних контрактів у сфері енергетики, враховуючи потребу України в диверсифікації поставок

енергоносіїв із Росії й вивільнення ресурсів українських газосховищ, кооперацію в перспективних проектах добування сланцевого газу, поклади якого є на території Польщі, Угорщини, Литви, Румунії, Болгарії та України;

2) розширення співробітництва у сфері оборони та безпеки, зокрема залучення України до Вишеградської бойової групи ЄС, яка має стати повноцінним воєнно-політичним механізмом із формально окремими від НАТО повноваженнями, до участі в якій вже була запрошена наша держава;

3) подальше просування ініціатив «Вишеград плюс» у рамках програми «Східного партнерства» у східній та південній регіони України з широким залученням організацій громадянського суспільства, зокрема відповідного форуму Східного партнерства, а також наукових та навчальних закладів і неурядових структур України до формування та реалізації європейської політики;

4) відкриття для партнерів агентств і програм, зокрема молодіжних та освітніх, культурного обміну тощо.

З іншого боку, політична співпраця також повинна опікуватися зняттям існуючих бар'єрів. З цієї точки зору застосування інструменту Вишеград+, запрошення українських найвищих політичних представників на деякі засідання і саміти В4, ведення діалогу в форматі В4 + Україна (та інші партнери залежно від теми і зацікавленості сторін), є важливим для визначення дійсних потреб і вирішення проблем. Брюссель несе частину відповідальності за вирішення проблем [3]. Відповідно Вишеградські офіційні діячі повинні продовжувати сприяти розширенню відносин між ЄС та Україною, лобіюючи простіший доступ українських громадян до ЄС та допомагаючи Україні виконувати необхідні умови, які висуває ЄС.

Разом з тим, політична (на високому рівні) взаємодія між В4 та Україною повинна створити – і вона справді створює – інструменти та можливості для такої взаємодії на нижчому рівні, на рівні громадянського суспільства. Міжнародний Вишеградський фонд відіграє в цьому важливу роль. Програми (гранти, стипендії), які пропонує Фонд, значною

мірою сприяють взаємодії між громадянськими суспільствами країн В4 та України. Українські організації, наприклад, мають можливість подавати заявки на отримання грантів від Фонду, якщо вони співпрацюють в реалізації своїх проєктів з партнерами принаймні з двох Вишеградських країн. Інший ефективний інструмент, що широко використовується студентами з України, – це українська стипендіальна програма. Завдяки цій схемі фінансування українські студенти мають можливість протягом деякого часу навчатися в університетах країн В4. Популярність цих стипендій відображена у постійно зростаючій кількості заявників [5, с. 19].

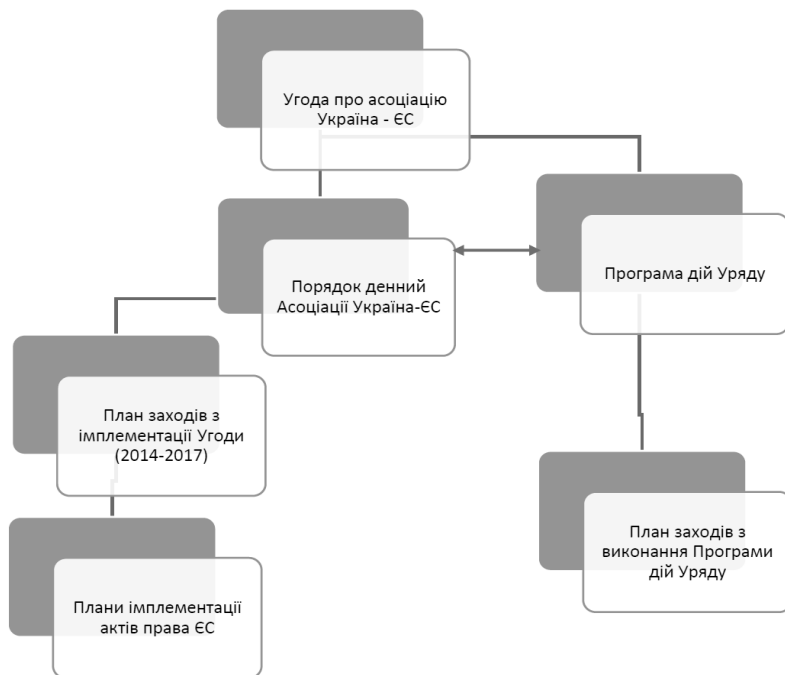

Рис.1 Програмні документи у сфері євроінтеграційної політики України

Джерело: Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248115804&cat_id=247749488

Отже, використовуючи інструментарій програми «Східного партнерства» у співробітництві з країнами Вишеградської групи, ми зможемо відкривати канали для втілення інтеграційних проектів на терені України. Хоча сьогодні такі проекти ще не до кінця прописані, але сам формат таких відносин сприятиме їх наповненню у міру знаходження спільних інтересів між Європейським Союзом і Україною [9, с. 34]. Тобто це, власне, є стратегія євроінтеграції малих кроків, коли не ставиться (і в цьому, звісно, є свої вади) кінцева загальна мета, а стоїть питання, як підтягнути Україну ближче до економічного та політичного клімату ЄС.

Зважаючи на проведений аналіз, можна з упевненістю визнати, що країни Вишеградської четвірки розвинули доволі гнучкі та різноманітні зовнішні стосунки й співробітництво з Україною в рамках вироблення й реалізації добросусідської політики ЄС. Мова йде про такі основні напрями співробітництва України та Вишеграду:

- 1) забезпечення солідарної підтримки країнами Вишеграду європейських інтеграційних прагнень України;
- 2) передача країнами Вишеграду досвіду їх європейської інтеграції України;
- 3) координація зовнішньополітичної діяльності України і Вишеградської групи на дво- та багатосторонній основі;
- 4) формування багаторівневого механізму співробітництва Вишеграду і України у формі участі українських представників у засіданнях різних вишеградських структур та спеціально створених комісіях;
- 5) поширення програм Вишеградського фонду на Україну [1, с. 232].

Посилення співробітництва з В4 дасть змогу Україні інтегруватися до Європи через його культурну, політичну, економічну та безпекову складові. Водночас для реалізації поставлених завдань потрібна політична воля та узгодженість позицій як нашої держави, так і країн-членів Вишеградської четвірки [3]. Бажаним є узгодження пріоритетів програм міжнародної допомоги країн В4 щодо України, що посилить

ефект від їх реалізації та сприятиме підвищенню рівня ефективності використання виділених фінансових ресурсів. Зокрема, для українського суспільства і політикуму корисним є досвід налагодження діалогу між різними соціальними групами та політичними акторами щодо європейської інтеграції, що вдалося здійснити центральноєвропейським країнам.

Список використаних джерел

1. Артёмов І.В. Регіональна політика країн Вишеградської четвірки: досвід для України / І.В. Артёмов // Український історичний збірник. – 2014. – Вип. 17. – С. 226–235.
2. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248115804&cat_id=247749488
3. Зуб С.В. Інструменти розвитку взаємовигідних відносин у форматі Україна-«Вишеград+» / С.В. Зуб // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: історія / за заг. ред. проф. І.С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. – Вип. 2. – Ч. 1. – С. 147–150.
4. Лендъел М.О. Сучасний потенціал впливу Вишеградської групи на формування політики Європейського Союзу щодо України [Електронний ресурс] / М.О. Лендъел. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1127/>.
5. Пулішова В. На шляху до зміцненої співпраці: оцінка моделей партнерства між Україною та Вишеградською групою [Електронний ресурс] / Вероніка Пулішова, Томаш Стражай // Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин / упор. В. Пулішова, Т. Стражай. – Братислава, 2010. – С.13–36. – Режим доступу: <http://www.sfpa.sk/surec/static/pdf/kniha-ua-shengen-ua.pdf>.
6. Співробітництво з країнами Вишеградської четвірки як інструмент європейської інтеграції та модернізації України: аналіт. доп. / С.І. Мітряєва, М.О. Лендъел, А.Д. Стряпко, А.М. Крижевський та ін. – К.: НІСД, 2014. – 128 с. (Сер. «Міжнародні відносини», вип. 3).

7. Турчин Я. Особливості партнерства між Україною та Вишеградською групою у контексті сучасних геополітичних викликів [Електронний ресурс] / Я. Турчин. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/28434/1/023-144-152.pdf>
8. 10 Lat czlonkostwa Polski w Unii Europejskiej [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.msz.gov.pl/resource/dc2c1be8-a198-4246-a4e8-140bd7881ba5:JCR>.
9. Orzechowski M. Polska wobec wydarzeń na Ukrainie / M. Orzechowski // Активізація громадянського суспільства на Україні. Події на Євромайдані в Києві. – Щецін, 2014. – С. 31–43.